

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาศิลปะเป็นการทำงานที่ตอบสนองต่อความต้องการของมนุษย์ทั้งทางด้านจิตใจ และประโยชน์ใช้สอย มนุษย์เป็นผู้สร้างงานศิลปะ (Man Creates Art) และในขณะเดียวกันศิลปะก็มีส่วนช่วยให้มนุษย์เกิดการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ (Art Creates Man) มนุษย์สร้างงานขึ้นมาด้วยวัตถุประสงค์หลายอย่าง เช่น เพื่อสนองความอยากรู้ เพื่อบำบัดความต้องการของตนเอง ศิลปะถูกแปรเปลี่ยนความหมายไปตามวัตถุประสงค์ของผู้สร้างและผู้ใช้ซึ่งมีความหลากหลายมากมาย ตามประสบการณ์ที่มีความสัมพันธ์กัน เช่น การแกะสลัก การสร้างที่อยู่อาศัย การประดิษฐ์สิ่งของและเครื่องใช้ตลอดจนการตกแต่ง (เกษร รุจิระจารี, มปป) การออกแบบผลิตภัณฑ์จัดว่าเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาศิลปะ ซึ่งเกิดจากการที่นักการศึกษาด้านศิลปะได้นำแนวคิดทางปรัชญาศิลปะ มาสู่การจัดการเรียนการสอนด้านศิลปศึกษาที่แตกต่างกันตามความเชื่อของกลุ่มสังคมนั้นๆ (Michael, 1983)

การสอนออกแบบในสถาบันทางอาชีวศึกษาในประเทศไทยมีประวัติยาวนาน ในด้านการศึกษาศิลปะและการช่าง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เล็งเห็นความสำคัญและความจำเป็น ของศิลปะ จึงได้ก่อตั้งสถานศึกษาด้านศิลปหัตถกรรมแห่งแรกในประเทศไทย และพระราชทานนามในปี.ศ 2456 คือ โรงเรียนเพาะช่าง ดังพระราชดำรัส ตอนหนึ่งว่า (น.ณ ปากน้ำ, 2543

“ เราเห็นว่าศิลปวิชาช่างเป็นสิ่งสำคัญอันหนึ่ง ซึ่งจะแสดงให้เห็นว่า ชาติได้ถึงความสำเร็จเพียงใดแล้ว วิชาช่างและการฝีมือช่างทั้งสองอย่างนี้เป็นเครื่องแสดงความงามและความประณีต”

ในปี 2518 สถานศึกษาในสังกัดกรมอาชีวศึกษา 28 แห่ง ได้แยกตัวออกมา และจัดตั้งเป็นสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ซึ่ง โรงเรียนเพาะช่าง ปัจจุบันคือสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเพาะช่าง (น.ณ ปากน้ำ, 2543)

การออกแบบเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ซึ่งมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาศิลปะเป็นเบื้องต้น เนื่องจากต้องใช้ความรู้ทางศิลปะเป็นพื้นฐาน ศิลปะมีลักษณะเฉพาะตัว และมีกระบวนการคิดที่เป็นวิทยาศาสตร์ คือคิดแบบวิทย์ และมีจิตแบบศิลป์ (สันติ คุณประเสริฐ, 2546) ในขบวนการศึกษาจะเน้นทั้งความรู้ (Knowledge) และทักษะปฏิบัติ (Skill) ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคน แต่จะน้อยหรือมากขึ้นกับประสบการณ์การเรียนรู้ และการฝึกฝน (เกษร ธิตะจारी, 2540) การออกแบบเป็นขั้นตอนที่มีพัฒนาการอย่างยาวนาน นับเนื่องตั้งแต่มนุษย์เริ่มเรียนรู้ตลอดจนสามารถปรับเปลี่ยนรูปทรงของธรรมชาติได้ และเริ่มออกแบบสิ่งแวดล้อมใหม่ตามต้องการอย่างต่อเนื่องไม่สิ้นสุด (นวลน้อย บุญวงศ์, 2542)

นักออกแบบเป็นอาชีพที่เกิดขึ้นหลังมีการปฏิวัติอุตสาหกรรม การผลิตบุคลากรด้านการออกแบบเริ่มปรากฏครั้งแรกในเยอรมนี ในปี ค.ศ.1919 โดย Walter Gropius ได้รวบรวมสมาชิกและตั้งโรงเรียนสอนศิลปะและหัตถกรรมในเมือง Weimar และเริ่มก่อตั้งเป็นโรงเรียนในชื่อ The Bauhaus โดยมุ่งเน้นการหลอมรวมแนวความคิดทางศิลปะและหัตถกรรมของศตวรรษที่ 19 และให้การฝึกฝนผู้มีความสามารถทางการสร้างสรรค์ให้มีความรู้ทั้งทฤษฎีทางศิลปะและฝึกฝนฝีมือความชำนาญ เพื่อนำมาประสานในการออกแบบ (นวลน้อย บุญวงศ์, 2542)

การออกแบบอุตสาหกรรม เป็นศาสตร์ที่จำเป็นสำหรับประเทศที่มีการพัฒนาอุตสาหกรรม (Industrial Design) ปัจจุบันในประเทศไทยมีสถาบันการศึกษาที่สอนด้านการออกแบบอุตสาหกรรมไม่มากนักและจำนวนบัณฑิตที่ผลิตแต่ละปียังมีจำนวนจำกัด จัดอยู่ในกลุ่มสาขาวิชาชีพขาดแคลน ซึ่งรัฐบาลได้ให้การสนับสนุนการเพิ่มจำนวนการผลิตบัณฑิต ตั้งแต่ปลายแผนพัฒนาฯ ระยะที่ 7 และเพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายในการพัฒนาอุตสาหกรรมของชาติ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมียุทธศาสตร์ที่รับผิดชอบโดยตรงที่จะผลิตนักออกแบบอุตสาหกรรมของชาติเพิ่มขึ้น ทั้งในลักษณะที่เป็นผู้เชี่ยวชาญสาขาและผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขา (อรพินท์ พานทอง, 2538) และได้มีการนำศิลปะศึกษา มาเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ ทำให้นักออกแบบผลิตภัณฑ์ทางอุตสาหกรรม ในปัจจุบันเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับว่ามีอิทธิพลเป็นอย่างมาก ในวงการธุรกิจและวงการอุตสาหกรรม เนื่องจากนักออกแบบสามารถสร้างสรรค์ผลงานใหม่ๆ ให้เป็นที่ยอมรับของตลาดและสามารถคาดคะเนความเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมของสังคมในอนาคตได้อย่างเหมาะสมกับการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ (สุภาวดี พันธ์อำพน, 2535)

การออกแบบมีความแตกต่างกับศิลปะโดยทั่วไป มีการจำแนกงานศิลปะบริสุทธิ์ (Fine Arts) ออกเป็น 4 จำพวก ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม ดนตรีและนาฏกรรม งานศิลปะที่จะเปรียบเทียบกับงานออกแบบมี 2 จำพวก คือจิตรกรรมและประติมากรรม ซึ่งเป็นผลงาน 3 มิติ และ 2 มิติ ที่สามารถรับรู้ได้ทางประสาทตาและประสาทสัมผัสเช่นเดียวกับการออกแบบ สิ่งที่เหมาะสมคือ

ผู้สร้างผลงานเป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์ ใช้จินตนาการเป็นแรงบันดาลใจในการแสดงออก สิ่งที่แตกต่างกันคือ วิธีการทำงาน นักออกแบบต้องทำงานร่วมกันระหว่างผู้เชี่ยวชาญของทุกฝ่าย ลักษณะรูปแบบ จะต้องสอดคล้องรับกับสมัยนิยมและความต้องการของผู้ใช้ คุณค่าของผลงานทางการออกแบบจะขึ้นอยู่กับความสามารถในการตอบสนองประโยชน์ใช้สอยตามหน้าที่ได้อย่างครบถ้วน ความงามของรูปทรงต้องถูกต้องเหมาะสมกับวิธีการผลิตและวัสดุ ความคาดหวังและความสำเร็จในงานออกแบบเกิดขึ้นจากการถูกเลือกไปใช้งาน ในขณะที่งานศิลปะจะถูกคาดหวังว่าเจ้าของที่ซื้อไปจะเก็บรักษาไว้อย่างหวงแหน (นวนลน้อย บุญวงศ์, 2542)

สวเรศ เกตุสุวรรณ (2543) กล่าวถึงการออกแบบผลิตภัณฑ์ หมายถึงการพยายามปรับปรุงแก้ปัญหาเดิมและสร้างสรรค์ผลงานที่แปลกใหม่ออกมา ผลิตภัณฑ์จะสามารถตอบสนองความต้องการของมนุษย์ได้อย่างดีเยี่ยมเมื่อนักออกแบบใช้วิชาความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ (Science) และศิลปะ (Art) ในปริมาณที่เท่าเทียมกัน

สมศักดิ์ ประเสริฐสุข และสุวิมล พุ่มประทีป (2529) การออกแบบผลิตภัณฑ์ หมายถึง การประดิษฐ์ ทำขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์

สรุปได้ว่า การออกแบบผลิตภัณฑ์ คือการแก้ปัญหาต่างๆด้วยความคิดสร้างสรรค์ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคโดยใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และศิลปะ

จากการมนุษย์ที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม และสิ่งแวดล้อมตลอดเวลา โดยเฉพาะในสภาวะการณ์ปัจจุบัน จากความเปลี่ยนแปลงที่นับวันจะทวีความรุนแรง ความจำเป็นของการศึกษายังคงจะชัดเจนตาม การอาชีวศึกษาเป็นกระบวนการผลิตและพัฒนากำลังคนที่มีลักษณะเฉพาะ เจตนารมณ์เพื่อให้บุคคลมีความรู้ มีทักษะในวิชาชีพพื้นฐานและวิชาชีพเฉพาะทาง และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ สามารถนำความรู้ไปใช้ประกอบอาชีพอิสระและพึ่งตนเองได้

(กรมอาชีวศึกษา, 2545)

สำหรับการจัดการอาชีวศึกษา และฝึกอบรมวิชาชีพของไทยในปัจจุบันมีทั้งจุดแข็งและจุดอ่อน ด้านจุดแข็ง ประเทศไทยมีสถานศึกษาประเภทอาชีวศึกษาทั้งของรัฐและเอกชนจำนวนมาก ซึ่งกระจายอยู่ตามทุกภูมิภาคของประเทศ สำหรับจุดอ่อน ของการอาชีวศึกษา คือส่วนใหญ่จัดตามความพร้อมของผู้ให้บริการมากกว่า ความต้องการของตลาดแรงงานและความต้องการของผู้เรียน นอกจากนี้ยังมีปัญหาในด้านคุณภาพของผู้จบการศึกษา ด้านอาชีวศึกษาที่ยังไม่พร้อมจะทำงานในสถานประกอบการส่วนใหญ่ต้องมีการฝึกอบรมเพิ่มเติม และปัญหาอีกประการที่สำคัญมากคือขาดความร่วมมือกับสถานประกอบการจึงไม่ค่อยมีการฝึกนักกำลังในการผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544) การจัดการอาชีวศึกษาและฝึกอบรมวิชาชีพ เป็นกระบวนการผลิตและการพัฒนากำลังคน ที่มีลักษณะเฉพาะและ

สัมพันธ์อย่างชัดเจนกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และเทคโนโลยี เจตนารมณ์ เพื่อให้บุคคลมีความรู้ มีทักษะในวิชาชีพ พื้นฐานและวิชาชีพเฉพาะทาง พร้อมทั้งมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ สามารถนำทักษะ และความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพเพิ่มผลผลิต และมีส่วนในการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้ได้รับระดับมาตรฐานสากล รวมทั้งการให้บุคคลมีความสามารถประกอบอาชีพอิสระ และพึ่งตนเองได้ (กรมอาชีวศึกษา, 2544)

จากการประชุมคองเกรสนานาชาติ ด้านเทคนิคศึกษาและอาชีวศึกษา ปี 2542 กล่าวถึงแนวโน้มและทิศทางการอาชีวศึกษาในอนาคต และได้ยกสุภาษิตเพื่อเป็นข้อคิดในการปฏิรูปการอาชีวศึกษาว่า "เมื่อลมเปลี่ยนทิศ บางคนสร้างกำแพง บางคนสร้างกังหันลม" (When the wind of change blow ,some build walls ,some build windmills.) หมายถึง ในศตวรรษที่ 21 จะมีการเปลี่ยนแปลงมากมายทั้งด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสังคม เราจะเตรียมตัวรับ หรือเตรียมในเชิงรุกขึ้นอยู่กับการตัดสินใจในวันนี้ การพัฒนาทางด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี มีผลกระทบต่อวิถีชีวิต กระบวนการบริหารทางสังคม และเศรษฐกิจด้วย แนวโน้มที่ชัดเจนคือการจ้างงานในระบบอุตสาหกรรมได้มาถึงจุดอิ่มตัว และเริ่มมีจำนวนน้อยลง การทำงานนอกระบบมีมากขึ้น แสดงว่าในอนาคตบุคคลต้องมีความสามารถในการสร้างงานหรือดำเนินธุรกิจส่วนตัวมากขึ้น แต่ไม่ว่าบุคคลจะอยู่ในส่วนใดของระบบเศรษฐกิจ จะต้องอาศัยความรู้พื้นฐานที่สูงขึ้น ซึ่งมีลักษณะเป็นวิชาสามัญมากกว่าเป็นทักษะเฉพาะ เพราะความรู้ทักษะทางสามัญ (General Skills) สามารถปรับประยุกต์ได้ง่ายต่อความเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีมากกว่า ความรู้ทักษะเฉพาะด้าน (Specific Skills) การฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความรู้เพิ่มเติมจะมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการที่จะให้บุคคลไม่ล้าสมัย หรือ ตกยุค (ชินภัทร ภูมิรัตน, 2544)

ปัจจุบันรัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญของการอาชีวศึกษาเป็นอย่างมากการที่ประเทศไทยประสบปัญหา วิกฤติเศรษฐกิจมาตั้งแต่ พ.ศ 2540 ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความด้อยคุณภาพ ของประชากรวัยแรงงาน ซึ่งประชากรเหล่านั้นนอกจากจะมีการศึกษาพื้นฐานค่อนข้างต่ำกว่า กลุ่มประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคเอเชียแล้ว ยังขาดทักษะและสมรรถภาพในการทำงาน ที่ไม่ได้มาตรฐานนานาชาติ จากรายงานการเปรียบเทียบความสามารถในการแข่งขันของสถาบัน IMD (The International Institute for Management Development) ในปีพ.ศ 2542 พบว่าแรงงานไทยมีผลิตภาพต่ำกว่าแรงงานญี่ปุ่น 5 เท่า ด้วยเหตุนี้จึงถือว่าการผลิตและการพัฒนาบุคลากร ทางวิชาชีพของไทย เป็นหัวใจสำคัญในการฟื้นฟูเศรษฐกิจของชาติและเป็นรากฐานในการพัฒนาที่ยั่งยืน (รุ่ง แก้วแดง, 2543)

รัฐโดยกระทรวง ทบวง กรม ต่างๆ จึงได้ทุ่มเทความพยายาม และทรัพยากรต่างๆ ให้การดำเนินการจัดอาชีวศึกษามีคุณภาพ เนื่องจากในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาประเทศไทยมีการขยายตัว

ทางการส่งออก การท่องเที่ยวและการลงทุน ทำให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจของไทย ซึ่งเดิมพึ่งพาภาคเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียว เปลี่ยนแปลงมาเป็นพึ่งพาภาคอุตสาหกรรมและบริการ นอกจากนี้ยังเกิดโครงการและการพัฒนาต่างๆ อาทิ การพัฒนาอุตสาหกรรมส่งออก อันได้แก่เสื้อผ้าสำเร็จรูป อัญมณีเฟอร์นิเจอร์ ฯลฯ เหล่านี้เป็นผลให้ประเทศไทยมีความต้องการแรงงานที่มีคุณภาพ และนอกจากนี้รัฐบาลปัจจุบันมีนโยบายกระจายความเจริญแก่ท้องถิ่น มีโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์เกิดขึ้น ซึ่งการศึกษาด้านออกแบบผลิตภัณฑ์ในชุมชนให้มีความหลากหลาย และมีสนิยม ตามความต้องการของผู้บริโภคมากขึ้น

ศูนย์สารสนเทศทางการค้าระหว่างประเทศ (2545) กล่าวถึง มูลค่าสินค้าที่ส่งออกเพื่อจำหน่ายต่างประเทศในปี 2545 พบว่าอุตสาหกรรมประเภท ครอบคลุมไม้ รองเท้าและเครื่องหนัง เซรามิก ผลิตภัณฑ์พลาสติก ดอกไม้และต้นไม้ประดิษฐ์ เครื่องกีฬาและนาฬิกา มีอัตราการขยายตัวค่อนข้างสูงทั้งจากผู้ผลิตภายในประเทศ และจากการลงทุนจากต่างประเทศที่มาใช้ในประเทศไทยเป็นฐานในการผลิตเพื่อการส่งออกอุตสาหกรรมกลุ่มนี้จะเป็นอุตสาหกรรมส่งออกที่สำคัญของไทยในทศวรรษ1990 ด้วยเหตุนี้ กลุ่มอุตสาหกรรมบริการที่คาดว่าจะมีบทบาทมากที่สุดในอนาคต ได้แก่ การให้บริการด้านออกแบบสินค้าอุตสาหกรรม (Industrial Design) ซึ่งมีส่วนช่วยให้ผู้ผลิตพัฒนาสินค้าสนองต่อความต้องการของลูกค้าในระดับที่สูงขึ้น นักออกแบบผลิตภัณฑ์จึงมีส่วนช่วยให้ผู้ผลิตพัฒนาสินค้าให้ดีขึ้นด้วย อีกทั้งจะช่วยให้สินค้าเป็นที่ยอมรับของตลาดในต่างประเทศมากยิ่งขึ้น จากข้อมูลที่นักวิชาการทางด้านศิลปศึกษา ด้านการออกแบบอุตสาหกรรม และบรรษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยได้กล่าวไว้ว่า ในสภาพแวดล้อมปัจจุบันการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและอุตสาหกรรมที่ได้เจริญรุดหน้าไปเป็นอย่างมาก การพัฒนากำลังคนของประเทศอันนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแข่งขันทางการผลิตนักออกแบบเข้าสู่ตลาดวิชาชีพ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องก้าวไปให้ทันการเปลี่ยนแปลงในสังคมปัจจุบัน ควรมีกิจกรรมส่งเสริมการส่งออกโดยควรพัฒนาข้อมูลด้านการตลาด รูปแบบผลิตภัณฑ์ และสีสนใหม่โดยสอดคล้องกับความต้องการของตลาด สร้างความหลากหลายและมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ โดยเน้นการใช้วัตถุดิบในประเทศ วัสดุเหลือใช้หรือแปรรูปจากสินค้าอื่น สร้างนักออกแบบใหม่ๆ ส่งเสริมและร่วมลงทุนกับกลุ่มผู้ประกอบการเพื่อลดการลอกเลียนแบบ (สำนักส่งเสริมการส่งออก กรมการส่งออก, 2545)

ในอีก 10 ปีข้างหน้า สิ่งที่จะเกิดขึ้นคือ มีการเรียนรู้โดยตรงของผู้เรียน กับสื่อต่างๆ "วัฒนธรรมและจิตวิญญาณ" จะมีบทบาทมากขึ้น (ชัยอนันต์ สมุทรวานิช, 2537) การปฏิรูปการศึกษาของรัฐดังกล่าวจะต้องเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษา ซึ่งประกอบด้วยแนวนโยบาย ความมุ่งหมาย และแนวทางการจัดการศึกษา รวมถึงปรัชญาการศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์ ที่เป็นปรัชญาการศึกษาที่มุ่งสนองต่อปัญญามากกว่าค้นหาและมุ่งพัฒนาภูมิของความเป็นมนุษย์ (Human Credentials) ที่วัด

ไม่ได้ด้วยกระดาษ (สิปนนท์ เกตุทัต, 2538) การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวย่อมส่งผลต่อเนื่องถึงแนวโน้มการจัดการศึกษาในหลักสูตรต่างๆ รวมถึงหลักสูตรสาขาการออกแบบผลิตภัณฑ์ในอนาคตต่ออย่างหลีกเลี่ยงมิได้

จากแนวโน้มการแข่งขันอย่างรุนแรงมากขึ้นในโลกปัจจุบัน ทำให้เกิดการพัฒนาไปสู่สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ ซึ่งนายกรัฐมนตรี ให้นโยบายที่จะนำประเทศ เข้าสู่สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ภายใน 10 ปี โดยมีนโยบายจัด "ยุทธศาสตร์เพื่อการแข่งขัน ของเศรษฐกิจไทยภายใต้สถานการณ์ใหม่ของโลก" ซึ่งกำหนดเป้าหมายให้เป็นประเทศที่มีศักยภาพ(niche) 5 กลุ่ม คือการเป็นครัวของโลก (Kitchen of the World) เป็นศูนย์กลางแห่งแฟชั่น (Tropical Fashion of Asia) เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวแห่งเอเชีย(Asia Tourism Capital) เป็นฐานการผลิตยานยนต์ของเอเชีย (Detroit of Asia) และเป็นศูนย์กลางการออกแบบกราฟิกของโลก (World Graphic Design Center) ซึ่งมีผลให้ภาครัฐและเอกชนต้องเตรียมความพร้อมในทุกด้านเพื่อสนับสนุนนโยบายดังกล่าวและในวิสัยทัศน์และทิศทางแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่เก้า พ.ศ 2545-2549 กล่าวถึงผลกระทบประเทศไทยภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ที่เกิดจากเกิดสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงจากภายนอกประเทศ คือ ระบบเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงสลับซับซ้อนและเชื่อมโยงกันมากขึ้น แนวโน้มการพัฒนาสู่ "เศรษฐกิจยุคใหม่" ของสังคมโลกก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเทคโนโลยี ประเทศไทยต้องปรับตัวให้สามารถก้าวทันโลกอย่างรู้เท่าทัน กระแสการค้าผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์มีบทบาทมากขึ้น ขณะที่พื้นฐานการศึกษาของคนไทยและการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยียังอ่อนแอ ต้องพึ่งพาต่างประเทศสูง จำเป็นที่ประเทศไทยต้องเลือกความก้าวหน้าทางวิทยาการมาเป็นรากฐาน ในการก้าวเข้าสู่ยุคสังคมเศรษฐกิจองค์ความรู้ โดยการพัฒนาคุณภาพคนให้มีความรู้ ทักษะ ที่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545) สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนส่งผลต่อการจัดการอาชีวศึกษาทั้งสิ้น เนื่องจากประเทศต่างๆ ตั้งความคาดหวังว่า การศึกษาที่มีคุณภาพโดยเฉพาะการอาชีวศึกษาจะเป็นทางออกในการแก้ปัญหา ด้านเศรษฐกิจและเป็นการลงทุนในระยะยาว เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (รุ่ง แก้วแดง, 2543) ตามสาระพระราชบัญญัติการศึกษาปี พ.ศ 2542 ได้มีการปฏิรูปการศึกษา การจัดการเรียนรู้โดยมุ่งให้ผู้เรียนได้รับความรู้ด้านเนื้อหาสาระ พัฒนาทักษะ กระบวนการคิด เตรียมการเพื่อเผชิญสถานการณ์ รวมถึงการประยุกต์ความรู้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหาเน้นการศึกษาตลอดชีวิต

หลักสูตร ซึ่งถือว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญในกระบวนการผลิตบัณฑิต เป็นหัวใจของการเรียนการสอน (ไพฑูริย์ สนิลรัตน์, 2524) เป็นแนวทางการกำหนดทิศทางการจัดการเรียนการสอนและภาพของผลผลิต คือบัณฑิตที่จะสำเร็จการศึกษาออกไปปรับใช้สังคมว่าจะต้องเรียนรู้อะไรและต้องมีทักษะร่วมทั้งทัศนคติที่พึงประสงค์อย่างไรบ้าง ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงปรัชญาและวัตถุประสงค์

ของสถาบันอุดมศึกษาที่มีความหลากหลายตามลักษณะของสถาบันแต่ละแห่ง ทั้งนี้หลักสูตรจึงเป็นหัวใจของการจัดการศึกษา (ปทีป เมธาคุณวุฒิ, 2542) คุณภาพของการศึกษา ย่อมขึ้นอยู่กับคุณภาพของหลักสูตร (สุมิตร คุณานุกร, 2526) และทำให้ผู้เรียนได้มีมาตรฐานใกล้เคียงกันทั้งประเทศ ส่งผลให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ มีคุณภาพตามความต้องการของสังคม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ควรมีการศึกษาหาแนวโน้มการจัดการเรียนการสอน ออกแบบผลิตภัณฑ์ในทัศนะของผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์และผู้ประกอบการ เพื่อดำเนินการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมการเรียนการสอน ให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์แบบมืออาชีพ ส่งเสริมคุณภาพผู้เรียน และควรมีการศึกษากรอบแนวคิดด้านสมรรถภาพของผู้เรียน ตามความต้องการของตลาดแรงงานเพื่อนำมากำหนดจุดมุ่งหมาย แนวทางการจัดการเรียนการสอน(เฉลิมขวัญ โชติพันธ์, 2543)

หลักสูตรออกแบบในโรงเรียนควรมีการพัฒนาหน่วยการศึกษาศิลปะ โดยเนื้อหาหลักการออกแบบควรประกอบด้วยโครงสร้างหรือการนำเสนอเนื้อหาที่รัดกุม เป็นเนื้อหาที่สรุปความคิดความเข้าใจ ที่ทำให้นักเรียนเรียนรู้ถึงบทเรียนและประสบการณ์ โดยเนื้อหาควรประกอบด้วยประวัติศาสตร์ของศิลปะ สุนทรียภาพ การวิจารณ์ และการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ (Douglas G.Marschalek, 1995)

หลักสูตรการออกแบบผลิตภัณฑ์ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง กรมอาชีวศึกษามีใช้ครั้งแรกในปี 2527 ได้ปรับปรุงครั้งแรกในปี พ.ศ 2536 และปี 2540 โดยหลักสูตรในปี พ.ศ 2540 ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพด้านการออกแบบให้เรียนทั้งสิ้น 82 หน่วยกิต สำหรับผู้สำเร็จการศึกษาด้านอื่นๆต้องเรียนปรับพื้นฐานอีก13 หน่วยกิต รวมเป็น 95 หน่วยกิต และในปีพ.ศ 2546 ได้ร่างหลักสูตรใหม่ขึ้นแล้วโดย มีโครงสร้างรวม 85 หน่วยกิต เรียนปรับพื้นฐาน 6 หน่วยกิต

จากสภาพการแข่งขันกันอย่างรุนแรงทางเศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ผู้บริโภคจึงมีทางเลือกในการซื้อผลิตภัณฑ์มากขึ้นผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการออกแบบที่ดี จะมีความต้องการสูง ทำให้มีความจำเป็นต้องผลิตนักออกแบบผลิตภัณฑ์ เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ดึงดูดใจผู้บริโภค มีประโยชน์ใช้สอยที่ตอบสนองความต้องการได้ดี เพิ่มมูลค่าให้ผลิตภัณฑ์และมีความชำนาญเข้าสู่ตลาดวิชาชีพ หลักสูตรออกแบบผลิตภัณฑ์ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ของกรมอาชีวศึกษา จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาแนวโน้มความเป็นไปได้เพื่อวางแผนเตรียมการรองรับความเปลี่ยนแปลงในอนาคตที่จะเกิดขึ้น

การศึกษาแนวโน้มของหลักสูตรสาขาการออกแบบผลิตภัณฑ์ เป็นการมองไปข้างหน้า แม้จะไม่เห็นเด่นชัด เป็นเพียงการพยากรณ์ก็ตาม ก็ยังพอมิทิศทางการไม่กล้ามองและไม่กล้ากำหนดแนวทาง (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2542) การเตรียมการเพื่ออนาคตไว้ล่วงหน้าจะทำให้สามารถปรับสถานการณ์ได้ยืดหยุ่นมากขึ้น และ จะเป็นแนวทางชี้้นำให้ทราบถึงทิศทางและความต้องการหลักสูตร

ก่อนทำการร่างหลักสูตรในอนาคต ซึ่งในการรายงานการวิจัยประสิทธิภาพของการอาชีวศึกษามีข้อเสนอแนะ คือ ควรมีการวางแผนพัฒนาและการใช้หลักสูตรอย่างมีหลักเกณฑ์ โดยจัดให้มีคณะกรรมการฝ่ายวิชาการ เพื่อชี้้นำด้านการพัฒนาหลักสูตร และควรปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน และท้องถิ่นให้ทันสมัยทันวิชาการในแต่ละสาขาที่เปิดสอนในอาชีวะ (เกษม วัฒนชัย, 2545) ด้วยเหตุดังกล่าวผู้วิจัยจึงได้เล็งเห็นความสำคัญในการศึกษาแนวโน้มของหลักสูตรสาขาการออกแบบผลิตภัณฑ์ เพื่อนำผลที่ได้ไปใช้ในเตรียมการจัดทำหลักสูตรในลำดับต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาแนวโน้มของหลักสูตรสาขาการออกแบบผลิตภัณฑ์ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง กรมอาชีวศึกษา ในทศวรรษหน้า

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาความคิดเห็นและแนวคิดของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับแนวโน้มของหลักสูตรสาขาการออกแบบผลิตภัณฑ์ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง กรมอาชีวศึกษาในทศวรรษหน้า โดยศึกษาแนวโน้มในด้านต่างๆ โดยได้กรอบแนวคิดมาจาก Tony Nasta (1994) และ อังรอง บัวศรี (2542) ดังนี้

1. ปรัชญาและจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
2. โครงสร้างของหลักสูตร
3. เนื้อหาสาระของหลักสูตร
4. การจัดการเรียนการสอน
5. การวัดและประเมินผล
6. การบริหารหลักสูตร

ในการศึกษาความคิดเห็นและแนวคิดของผู้เชี่ยวชาญ เกี่ยวกับแนวโน้มของหลักสูตรสาขาการออกแบบผลิตภัณฑ์ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง กรมอาชีวศึกษา ในทศวรรษหน้าโดยใช้เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบเดลฟาย (Delphi Technique of Futures Research)

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

แนวโน้มหลักสูตรสาขาการออกแบบผลิตภัณฑ์ หมายถึง การคาดการณ์เกี่ยวกับการจัดหลักสูตรการออกแบบผลิตภัณฑ์ ที่อาจเป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ในที่นี้คือความคิดเห็นและแนวคิดของผู้เชี่ยวชาญ

กรมอาชีวศึกษา หมายถึง สถานศึกษาในสังกัดกรมอาชีวศึกษา

ทศวรรษหน้า หมายถึง ปี พ.ศ. 2556 ซึ่งนับจากปีปัจจุบัน พ.ศ 2546 ไปเป็นระยะเวลา 10 ปี โดยพิจารณาจากองค์ประกอบของอนาคตในด้าน ประชากร ทรัพยากรและพลังงานเทคโนโลยี เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศน์ การเมืองและรัฐบาล โครงสร้างทางสังคม การสื่อสาร คมนาคม และคอมพิวเตอร์ การศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของไทย

ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง หมายถึง การศึกษาสาขาการออกแบบผลิตภัณฑ์ ระยะเวลาการศึกษาตามหลักสูตร 2 ปี หรือ 4 ภาคการศึกษา เมื่อสำเร็จการศึกษาจะได้รับวุฒิปริญญาตรี ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง หรือเทียบเท่าอนุปริญญา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษารวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับแนวโน้มทางสังคม เศรษฐกิจ ที่เกี่ยวข้องหรือส่งผลต่อการจัดหลักสูตร โดยศึกษาจากงานวิจัย ตำรา วารสาร ฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์
2. กำหนดกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ มีจำนวนทั้งสิ้น 20 ท่าน โดยมีข้อกำหนดในการพิจารณาคัดเลือก แบบ เจาะจง (Purposive) โดยผู้เชี่ยวชาญต้องมีคุณสมบัติข้อใดข้อหนึ่งดังนี้
  - 2.1 มีความรู้ความชำนาญการมีประสบการณ์ ในด้านการจัดหลักสูตรออกแบบผลิตภัณฑ์ หรือเป็นผู้บริหารระดับสูงด้านการศึกษา
  - 2.2 ผู้เชี่ยวชาญด้านวิชาการเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร/การศึกษา/อาชีวศึกษา มีวิสัยทัศน์
  - 2.3 ผู้เชี่ยวชาญด้านวิชาชีพ นักวิชาการ คณาจารย์ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการสอน/จัดทำหลักสูตรออกแบบผลิตภัณฑ์ ศิลปอุตสาหกรรม อุตสาหกรรมศิลป์ ในสถาบันการศึกษาต่างๆ ที่มีวิสัยทัศน์ และมีประสบการณ์ไม่น้อยกว่า 5 ปี
  - 2.4 ผู้ประกอบการ/นักออกแบบผลิตภัณฑ์ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์และประสบการณ์ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์เป็นที่ยอมรับไม่น้อยกว่า 5 ปี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นเครื่องมือวิจัยอนาคตแบบเดลฟาย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างและไม่จำกัดคำตอบ (Non-directive open-ended semi-structured interview) โดยสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 20 ท่านและแบบสอบถามชนิดมาตราประมาณค่า (Rating scale) ดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างและไม่จำกัดคำตอบ ใช้สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในการทำเดลฟายรอบที่ 1 เกี่ยวกับความคิดเห็นในการจัดหลักสูตรสาขาการออกแบบผลิตภัณฑ์ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สังกัดกรมอาชีวศึกษาในทศวรรษหน้า

2. แบบสอบถามชนิดมาตราประมาณค่าใช้สอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ในการทำเดลฟายรอบที่ 2 และ รอบที่ 3 โดยการนำผลการสัมภาษณ์มาสร้าง และกำหนดค่าน้ำหนัก ดังนี้

5 หมายถึง	ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยกับข้อความนั้น มากที่สุด
4 หมายถึง	ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยกับข้อความนั้น มาก
3 หมายถึง	ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยกับข้อความนั้น ปานกลาง
2 หมายถึง	ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยกับข้อความนั้น น้อย
1 หมายถึง	ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยกับข้อความนั้น น้อยที่สุด

3. แบบสอบถามในรอบที่ 3 เป็นการนำผลจากคำตอบที่ผู้เชี่ยวชาญได้ตอบในรอบ 2 มาคำนวณหาค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) ของข้อความแต่ละข้อแล้วนำมาเป็นแบบสอบถามรอบที่ 3 โดยใช้ข้อความเดิมและเพิ่มตำแหน่งของค่ามัธยฐาน (Median) ช่วงของพิสัยระหว่างควอไทล์และตำแหน่งของผู้เชี่ยวชาญที่ผู้เชี่ยวชาญท่านนั้นได้ตอบมา เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญได้ทบทวนพิจารณาความคิดเห็นของตน ซึ่งจะทำให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านทราบว่าผู้เชี่ยวชาญท่านอื่นได้มีความคิดเห็นเหมือนหรือต่างกันอย่างไร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลจากการวิจัยทำให้ทราบแนวโน้มที่เป็นไปได้ของหลักสูตรสาขาการออกแบบผลิตภัณฑ์ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง กรมอาชีวศึกษา
2. เป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรสาขาการออกแบบผลิตภัณฑ์ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง กรมอาชีวศึกษาในโอกาสต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย